

Király Péter

tudományos munkássága

Научната дейност на

Петер Кирай

Nino Nikolov: Tisztelt Nagykövet Elvtárs! Tisztelt Szabó Elvtárs! Kedves barátaink, magyar és bolgár tudósok, bulgaristák! Önök közül mindegyikük egy-egy kis ösvényt jelent ahhoz a testvériséghez, amelyet évtizedek óta építünk a bolgár és a magyar nép között. Mindegyikük egy-egy erős építőkövet jelent a bolgárok és a magyarok közötti barátság hatalmas, erős épületében, és éppen ezért nagy örömmel, szeretettel köszöntöm Önöket itt, a budapesti Bolgár Kulturális és Tájékoztató Központban egy olyan eseményünkön, amilyent már rendszeresen szervezünk a magyar bulgaristák, írók, költők, műfordítók, tudósok, előadók, oktatók számára.

A ma esti kerekasztal-beszélgetésünket Király Péter egyetemi tanárnak, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara szláv filológiai tanszéke vezetőjének tiszteletére rendezünk. Én nem vagyok az az ember, aki pontosan, helyesen meg tudná határozni Király Péter professzor helyét a magyar tudományosságban, helyét és szerepét a bolgár-magyar kapcsolatokban, de mint költő hadd mondjam el azt, hogy annak idején Nagy László volt az, aki miatt megszerettem Magyarországot, s most a második, a hosszabb itt-tartózkodásom idején Király Péter az, aki miatt nagyon szeretem Magyarországot, a magyarokat.

Nagyon örülök annak is, hogy a mai kerekasztal-est egy olyan mezsgyére esik, amikor két eseményről is megemlékezhetünk. Az egyik az, hogy a napokban ünnepeljük majd a szláv tanszéken a bolgár szak megalapításának 35. évfordulóját. Ez az évforduló volt az indok, az alkalom arra, hogy körünkben van egy, jeles tudósokból álló bolgár küldöttség, amelynek tagjai - úgy gondolom - hozzájárulásaikkal a mai estünk színvonalát is nagymértékben

emelni fogják.

Ragaszkodva a hagyományainkhoz, hogy amikor egy barátunk munkásságáról emlékezünk meg, akkor a kerekasztal-beszélgetést magyar ember vezeti, amikor bolgárról van szó, s bolgár ember, amikor magyarról van szó. Engedjék meg, hogy a beszélgetés további levezetésére átadjam a szót, illetve felkérjem Sztojan Radev elvtársat, a bolgár kulturális központ egykori igazgatóját, a tudóst, a magyarok régi, jó barátját, azt az embert, aki nek talán nagymértékben köszönhető az, hogy Király Péter professzor az utóbbi években egyéb szlavisztikai tanulmányai mellé igen szorosán és eredményesen a bulgarisztikát is felvette. Sztojan Radev - mint ismeretes - a szófiai Bulgarisztikai Központ igazgatóhelyettese, valamint a bolgár külügyminisztérium kulturális osztályának helyettes vezetője. Hadd terheljük meg ma este a bolgár kulturális központban még egy plusz feladattal, a kerekasztal-beszélgetés levezetésével.

Sztojan Radev: Igen Tisztelt Venelin Todorov Kocev Elvtárs, a Bolgár Népköztársaság rendkívüli és meghatalmazott budapesti nagykövete! Tisztelt Szabó Elvtárs! Kedves Magyar Barátaink! Tisztelt Dimitar Angelov Elvtárs, a Bulgarisztikai Központ vezérigazgatója!

Őszinte örömmel vállalom a megtisztelő feladatot, kötelezettséget, amellyel Nino Nikolov költő, kiváló magyar műfordító bízott meg engem, azzal az előzetes megállapítással, hogy ezt a feladatot itt közölünk bárki elvállalhatná. Említettem kedves tudósunk, Dimitar Angelov nevét, de megemlíthetem a bolgár küldöttség más tagjainak nevét is. Ivan Popivanov professzor, a Bolgár Írószövetség titkárának nevét, Csavidar Dobrev egyetemi tanárnak, a Művészettörténeti Intézet igazgatójának nevét, Ványa Bojadzsieva nevét, aki hosszú időn keresztül volt a budapesti egyetemen lektor, Alekszandar Alekszan-

drov elvtárs egykori lektor nevét, aki most Sumen várost képviseli. Ivan Radev docens azt a várost, Veliko Tarnovót képviseli, amely Bulgária egykori fővárosa volt.

Magyarországon nemrég emlékeztek meg Buda visszafoglalásának 300. évfordulójáról, valamint Zsigmond király trónra kerülésének, halálának évfordulójáról. Azért említettem meg docensünknek a nevét, mert ezeknek a Magyarországon megünnepelt eseményeknek igen szoros bolgár kapcsolataik is voltak. Hiszen a Zsigmond és Ivan Sisman bolgár uralkodó közötti szerződés értelmében 1396-ban Zsigmond bolgár földre érkezett, segítséget nyújtani a bolgároknak. Sajnos, 1396. szeptember 28-án a hadsereg vereséget szenvedett. Buda védelmében, pontosabban visszafoglalásában szintén nagyon sok bolgár vett részt.

Szeretném továbbá bemutatni a Bulgarisztikai Központ magyar előadóját, Margarita Gelevát, aki a nemzetközi tevékenységgel foglalkozik, egy bulgarisztikai kiállítást fog itt bemutatni. Itt van közöttünk Diana Belcseva, aki nemrég Magyarországon fejezte be tanulmányait. Ő a nagy - hangsúlyozom - magyar bulgarista, Kánitz Félix Fülöp tevékenységéről fog beszélni. Kánitz szerint inkább osztrák, szerintem inkább magyar.

Mai esténk Király Péter professzor tiszteletére ült össze. Mi a nevét nyugodtan nevezhetjük jelenségnek a bolgár-magyar kapcsolatokban: mégpedig jelentős jelenségnek. Ugyanakkor azt is szeretném hangsúlyozni és kiemelni, hogy nem elszigetelt jelenség. Méltó követője a bolgár-magyar barátság sok kiváló harcosának, munkásának.

Kutatásai szerint már 1773-ban görög katolikus semináriumban tanítottak egyházi szláv nyelvet Egerben. Még pár nevet szeretnék megemlíteni. 1870-ben Wenczel Gusztáv, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az akadémia történelmi bizottságának megbízásából speciális kutatásokat végez, nem másról, mint az ohridi bolgár

patriarchátusról - hangsúlyozom, hogy bolgár patriarchátusról -, és külön dokumentum-kötetet adott ki görög, latin nyelvű dokumentumokból. Ezekben a dokumentumok alapján magyarázza a Sámuel-féle bolgár állam utolsó éveit, illetve azokat a gigantikus küzdelmeket, amelyeket a bolgár nép vívott a hódítók ellen.

Talán meg kell még említenem neveket: Asbóth Oszkár, Melich János, a többek által nyilván ismert, vagy hallomásból ismert Kniezsa István professzor nevét.

Nekem a közelmúltban - nem dicsekvésként mondom, de - úgy adódott a helyzetem, hogy bevezetést kellett írnom az egyik sajtókönyvemhez, és ez a bevezetés 100 oldalra kerekedett. Ebben a 100 oldalnyi terjedelemben rövid áttekintést kellett adnom azokról az európai jelentőségű és méretű magyar tudósokról, akik a bolgár néprajzzal, történelemmel, általában bulgarisztikai kérdésekkel foglalkoztak. Kiderült, hogy az utóbbi mintegy 150 éves időszakban több mint 70 neves magyar tudós foglalkozott a bulgarisztika valamelyik területével. Nem említettem olyan neveket, mint Erődi Béla, vagy Strausz Adolf. Utóbbi az 1800-as évek végén két kötet bolgár népdalt jelentetett meg.

Ilyen méltó hagyománynak, ilyen méltó nevek sorának folytatója, örököse, továbbfejlesztője Király Péter, aki nekem méltatására ma este összejöttünk. Szeretném elmondani, hogy az utóbbi években, mióta szervezett bulgarisztikai mozgalom van, nem volt, nincs olyan jelentősebb bulgarisztikai megmozdulás, amelyben ne vett volna részt Király Péter, vagy amelyben ne lett volna érezhető részvétele.

Ismeretes, hogy 1981-ben a bolgár államiság 1300. évfordulója alkalmából május 27-e és június 2-a között került sor Szófiában az első nemzetközi bulgarisztikai kongresszusra. Ennek a kongresszusnak a munkájában

Király Péter professzor aktívan kivette a részét. Az idén május 23-a és június 3-a között Todor Zsivkov elvtárs védnöksége alatt került sor a második nemzetközi bulgarisztikai kongresszusra, és azon igen tekintélyes magyar szakemberekből, tudósokból álló küldöttség vezetőjeként Király Péter is részt vett. Ebben a küldöttségben benne volt H. Tóth Imre professzor, Juhász Péter is.

Tavaly májusban Szófiában nemzetközi konferenciát rendeztünk Metód halálának 1300. évfordulója alkalmából, és azon szintén részt vett Király Péter.

Természetesen részt vett azon a tudományos tanácskozáson is, amelyet a második bulgarisztikai kongresszus keretében abból az alkalomból rendeztünk, hogy 1100 éve érkeztek Bulgáriába Cirill és Metód tanítványai, Kliment, Naum, Angelarij, Gorazd, stb.

Meg kell említeni azt is, hogy Király Péter professzor igen aktívan részt vett, közreműködött, nagy tevékenységet fejtett ki - természetesen a magyar párt és állam teljes mértékű támogatása és egyetértése mellett - abban a munkában, amelyet tavaly a Metód halálának 1100. évfordulója alkalmából szervezett magyarországi tudományos ülészek előkészítésében végeztek, hiszen Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Keszthelyen, Zalavárott került sor ilyen tudományos ülészekre. Feltétlenül, külön meg kell említenünk áldozatos, odaadó tevékenységét, amellyel elősegítette, előkészítette, véghez vitte azt, hogy Zalavárott felállítsák a két szláv tanító, Cirill és Metód emlékoszlopát.

Ezzel kapcsolatban feltétlenül hangsúlyoznom kell Király Péter állampolgári bátorságát, annak az embernek a bátorságát, aki védelmezi a tudományos igazságot, kiáll a történelmi, a tudományos igazság mellett, a bolgár nép multjára, jelenére vonatkozó történelmi igazság mellett. Ezzel összefüggésben meg kell említenem azt a Karcsovszki

val és Pejcsinovics-csal kapcsolatos cikkét, amely magyar kiadványban jelent meg, munkásságát a budai egyetemi nyomdában nyomtatott és kiadott, megújhodáskori bolgár szerzők műveivel kapcsolatban.

Szeretném megragadni az alkalmat arra is, hogy kifejezzem köszönetünket azért, hogy mind a magyarországi nemzetközi bulgarisztikai fórumokon, mind más fórumokon a magyar tudósok támogatták, magukévá tették a bolgár álláspontot, s ezzel szilárdították a bolgár álláspontot, megerősítették a bulgarisztikát, hiszen a bulgarisztika a nemzetközi szlavisztika egyik legdinamikusabban, legeredményesebben fejlődő ágazata. Ezzel kapcsolatban természetesen meg kell említenem H. Tóth Imre, Juhász Péter, Horgos Ödön, Nagypál Teréz és más magyar barátaink tevékenységét. Mindannyian hozzájárultak, hogy Cirill és Metód világtörténelmének megírásába egy külön, részletes magyar fejezet is bekerült. Mindannyian igen nagy érdemeket szereztek abban, hogy Cirillel együtt Metód tevékenysége is mint Cirillel azonos értéket létrehozó személyiséggé lett ismert és közismert. Hozzájárultak ahhoz is, hogy az "óbolgár nyelv" mint terminus technikus került elfogadásra a régi, egyházi szláv terminus technikus helyett, és a Cirillel és Metóddal foglalkozó kutatások további kiterjesztéséhez.

A Cirillel és Metóddal foglalkozó tudomány csak komplex tudományágként képzelhető el, amely több tudományág képviselőinek közös, együttes munkásságát igényli. A Cirillel és Metóddal kapcsolatos kutatásokba beleértem a Cirill- és Metód-tanítványokkal foglalkozó kutatásokat is, hiszen e tanítványok voltak azok, akik létrehozták a preszlavi, az ohridi, a rávnai, a szilisztrai iskolákat is, megvetve ezzel az óbolgár irodalom alapját, illetve ezen keresztül a bulgarisztika alapjait, hiszen ezen iskolák működésének eredményeként jött létre,

alakult ki az első szláv civilizáció, a bolgár civilizáció. Ennek alapján jött létre az első szláv irodalmi nyelv, az óbolgár irodalmi nyelv. Ezeken keresztül történt meg az egyéb szláv népek bevonása a hatalmas görög-római civilizációs körbe.

Végezetül szeretném hangsúlyozni: amíg a bolgár-magyar barátságnak olyan kiváló munkásai, harcoló katonái lesznek, mint Király Péter professzor, és a többi jelenlévő magyar bulgarista barátunk, addig ez a barátság eleget fog tenni legfőbb küldetésének, hogy túléli ellenégeit. Köszönöm figyelmüket.

Király Péter: Igen Tisztelt Nagykövet Elvtárs! Kedves Barátaim! Mielőtt hozzákezdenék előadásom megtartásához, engedjék meg, hogy őszinte köszönetet mondjak azokért a meleg szavakért, amelyeket Nino Nikolov elvtárs, a budapesti Bolgár Kulturális és Tájékoztató Központ igazgatója mondott, és azokért a tudományos igényű gondolatokért, amelyeket Sztojan Radev elvtárs, a történettudományok doktora, a szófiai Bulgarisztikai Központ igazgatóhelyettese mondott el.

Engedjék meg, hogy nevek említése nélkül meleg szeretettel köszöntsem kedves bolgár tudós barátainkat, akik megtisztelték mai esténket.

Röviden csak azt szeretném elmondani, hogy mindazzal, ami itt a magyarországi bulgarisztikára vonatkozóan elhangzott, egyetértek. Mert hiszen a magyarországi bulgarisztika, - nyelvtudomány, irodalomtudomány, történettudomány, művészettörténet, stb. - valóban régóta és eredményesen kutatja a bolgár-magyar kapcsolatokat.

Ami viszont személyem munkásságát illeti, ami itt elhangzott, azt kicsit túlzásnak tartom.

Sztojan Radev: Ez nem túlzás, hanem őszinteség volt.

Király Péter: Ma már volt alkalmam találkozni kedves bolgár vendégeinkkel, barátainkkal, és akkor azt



mondtam: hál'istennek jó egészségben vagyok, és remélem, hogy a jövőben jobban kiérdemlem ezt a sok dicséretet. Hogy mégis meg tudják itélni, mivel foglalkozom, most a "tanítványok" jelentés-tartalmáról szeretném felolvasni előadásomat.

Bevezetésként röviden csak annyit említek meg, hogy Konstantín-Cirill és Metód életírásában is többször szerepel az "ucsenici" kifejezés. Ennek a szónak a jelentéstartalmát szeretném most árnyaltabban elemezni.

#### A "TANÍTVÁNYOK" KÉRDÉSÉHEZ

A 863. /855./ év a szlávok művelődésében fontos események kiindulópontja volt. Ekkor a szaloniki születésű Konstantín, aki később Rómában felvette a szerzetesi Cirill nevet, összeállítja a szlávok sajátos ábécéjét, a glagolicát, amelynek fonetikai rendszere szülőföldjének bolgár-szláv nyelvjárására épült. Ennek alapján, Metód testvérének közreműködésével, megteremtik a szláv írásbeliséget. "Прѣжде оубо словѣне не имѣахꙋ кѣн'игъ, нѣ чрътами и рѣзами чѣтъахꙋ и гатаахꙋ, погани сꙋште. Кръстивъше же сѧ, римьскыми и грѣчьскыми писмены нꙋждаахꙋ сѧ пѣсати словѣньскꙋ рѣчь без оустроѣниѧ. Нѣ како можетъ сѧ пѣсать добръ грѣчьскыми писмены: Богъ, или животъ, ... или ꙗзыкъ и ина подобнаѧ симъ? И тако бѣща многа лѣта" - írja Chrabꙋr szerzetes a 10. században a "Betükről" szóló művében.

Az alábbiakban a forrásokban előforduló "tanítványok" /"ucsenici"/ kifejezés jelentéstartamát szeretném megvilágítani.

Valahányszor Konstantín-Cirill és Metód "tanítványairól" beszélünk, mindenekelőtt a híres tanítványaikra /Kliment, Naum, stb./ gondolunk, akik idővel maguk is mesterekké, sőt a tanok továbbfejlesztőivé váltak.

A "tanítványok" eme jelentéstartama mellett a források alapján további jelentésváltozatokra is következtethetünk.

Először Chrabꝥr szerzetes ama szavaira emlékeztetnék, amelyek szerint a slovénnek szükségből, a latin ábécé mellett, görög betűket is használtak. Ugy vélem, hogy ez valóban így lehetett. A Szaloniki környékén és általában a Balkánon élő szlávok - Konstantín és Metód szláv térítői tevékenysége előtt - minden valószínűség szerint görög betűkkel írtak. Ezzel összefüggésben igen tanulságos az a két evangélium-fordítás, amely ezer évvel a szláv ábécé feltalálása és elterjedése után, görög betűkkel és bolgár nyelven készült el Szaloniki vidékén. Milyen magyarázata lehet ennek? A bolgár nyomdai betűkészlet hiánya vagy az ezeréves görög betűs gyakorlat továbbélése?

1852-ben Szalonikiben az úgynevezett "Konikovsko evangélie" nyomtatásban látott napvilágot:

"ΕΥΑΓΓΕΛΙΕ ΝΑ ΓΟΣΠΟΔΑ ΜΠΟΓΑ Η ΣΠΑΣΑ ΝΑ ΣΕΓΟ ΙΗΣΟΥΣΑ ΧΡΙΣΤΩ, ΣΙΓΑ ΝΟΒΟ ΤΥΠΟΣΑΣΟ ΝΑ ΜΠΟΓΑΡΕΚΟ ΙΓΕΖΙΚ...ΠΡΕΠΙΣΑΝΟ Η ΔΙΟΡΤΩΣΑΝΩ ΟΤ ΜΕΝΕ ΠΑΥΕΛ ΙΡΟΜΟΝΑΧ, ΜΠΟΖΙΓΡΟΠΕΚΗ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛ, ΡΟΔΟΜ ΒΟΔΕΝΕΚΑ(Επαρχία) ΟΤ ΣΕΛΟ ΚΟΝΙΚΟΒΩ, ΣΟΔΟΝ, ΣΤΑΜΠΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΒΑ ΔΑΡΖΗΛΕΝ. 1852."

És nem sokkal ezután, 1863-ban, ugyancsak görög betűkkel és bolgár nyelven készült el és őrződött meg kéziratos formában a "Kolakijsko izborno evangélie": "ΓΟΣΠΟΔ(Ι)ΝΟΒΟ Ι ΣΦΕΤΑΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ, ΝΑ ΠΟΓΑ ΝΑΣΑΓΟ ΓΟΛΕΜΑΤ ΣΡΙΚΦΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΦ ΙΣΚΑΡΕΝΟ ΝΑ ΠΟΥΓΑΡΤΕΚΟ ΙΖΙΚ, ΤΟΥΒΑΣΕΝΟ ΖΠΟΡ ΝΑ ΒΑΡΔΑΡΙΑ...Σα πιαλο ουτ Ευσταθιο Κυπριάδη ου Σελοτο Κολακία - Να 30 Νοεμβρια Μεσιτς 1863."

/Lásd Български старини из Македония... отъ Йорданъ Ивановъ. Софiя, 1931. 183-3, 195-8./

A két görög betűs és bolgár nyelvű evangélium Chrabꝥr tételének igazát támasztja alá, nevezetesen azt,

hogy görög betűkkel nem lehetett pontosan lejegyezni a bolgár szöveget - a bolgár nyelv hangtani sajátosságait tükröző sajátos betűk hiányában.

És még valamire fel kell figyelniünk. Arra, hogy mindkét másoló-fordító az evangélium nyelvét "bolgár"-ként jelölte meg, vö. 1852. "na mpogarsko igezik", 1863. "na pougartsko izik". S ez annál inkább figyelmet érdemel, mivel a két másoló-fordító születési és működési helye a Vardar -folyó alsó folyásának vidéke volt, nem messze attól, ahol Konstantín és Metód születtek. Vö. 1852.: a másoló Pavel Iromonach születési helye a Vodensko-tartományban fekvő Konikovo falu, amely Szaloniki Enidzse-Vardar területéhez tartozott; 1863.: írta Eustathios Küpriadés Kolakia faluban, a Vardar mentén, a Szalonikivel határos területben.

Nem tudom személyekre bontva, hogy kik lehettek azok az írástudók, akik a 9. század első felében bolgár nyelvű szövegeket görög betűkkel írtak, de azt sem tudom, hogy kik hallgatták ezeket a minden valószínűség szerint egyházi rendeltetésű szövegeket. Általánosságban csak annyi mondható, hogy a szaloniki környéki szlávok. S ezeket az írástudókat, prédikátorokat és hallgatóikat "előfutárok"-ként jelölhetjük meg.

Érthető, hogy Konstantín-Cirill és Metód egymagukban nem lettek volna képesek győzelemre vinni a szláv nyelvű istentisztelet ügyét. Segítőkre volt szükségük. Kik lehettek ezek? Véleményem szerint a megkeresztelkedtek, a tanítást elfogadók, a munkatársak, a mesterek és végül az ügy továbbvivői.

Az első csoporthoz egyrészt azok tartoznak, akiknél a keresztény hit felvétele formális volt, másrészt azok, akik a testvérpár tanítását és a szláv liturgikus nyelvet elfogadták. Számra nézve ez a csoport lehetett a legnagyobb. A Konstantín-Legendában /XV. 18-19/ pél-

dául azt olvassuk, hogy Kocel, a pannóniai fejedelem, megszeretvén a slovén könyveket /betűket/ és ezeket megtanulván, 867-ben Konstantínnak "mintegy ötven tanítványt adott".

Hasonlóképp a "Conversio"-ban is azt olvassuk, hogy Kelet-Pannónia népe, Metód hatására, elhagyta a latin nyelvű istentiszteletet: "Riphaldus...Qui multum tempus ibi demoratus est, exercens suum potestative officium sicut illi licuit archiepiscopus suus, usque dum quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam Latinam doctrinamque Romanam atque litteras auctoriales Latinas philosophice superducens vilescere fecit cuncto populo ex parte missas et euangelia ecclesiasticumque officium illorum qui hoc Latine celebraverunt. Quod ille ferre non valens sedem repetivit Iuvavensem". És a "Conversio" végén: "Hoc enim ibi observatum fuit usque dum nova orta est doctrina Methodii philosophi".

Konstantín-Cirill 869-ben Rómában elhunyt. A bajor papság a testvér támogatása nélkül maradt Metódot állandóan üldözte és elérte, hogy két és fél évre /871-873/ megfosszák a szabadságától, távoli kolostorokban kellett élnie elszigetelten. Szerencsére a kolostorok lakóiról és a látogatókról névjegyzékek készültek, és az egyikben megörződött Metód neve is. A Luxeuil-i kolostor /Luxovium, Felső-Szajna vidéke, frank terület/ latin betűs névjegyzékében az alábbi, görög betűkkel és ugyanazzal a kézzel írt, nevek olvashatók: "Methodios, Leon, Ignatios, Ioakin, Simeon, Dragais". A felsorolt nevek közül egyedül "Dragais" minősülhet szláv eredetűnek. Milyen szerepe lehetett a Metód kíséretében lévő négy személynek? Feltehetően Metód közvetlen "munkatársai" lehettek, akik résztvettek Metód harcaiban, a térítő-, tanító- és nevelő munkában, és akik Metóddal együtt vállalták a

meghurcoltatást.

Metód 885-ben meghalt. Halála előtt a tanítványai megkérdezték: "kit tartasz méltónak tanítványaid közül arra, hogy tanításodban utódod lehessen"? Ő Gorazdra, egyik neves tanítványára mutatott, mondván: "Ő országotok szabad férfja, a latin könyveket jól kitanulta, igazhitű. Ez legyen az Isten akarata és a ti szeretetetek, miként az enyém is" / Metód-Legenda XVII. 4-5/. És ugyanebben az életírásban olvassuk: "Miután tanítványai a koporsóban elhelyezték, méltó tiszteletadással, az egyházi szertartást latin, görög és slovén nyelven végezték..." /XVII. 11/. Az itt említett tanítványok minden bizonnyal olyan képzettséggel és ismeretekkel rendelkeztek, hogy képesek voltak Metód tanításainak magas szintű továbbadására. Ők a "mesterek" csoportjába sorolhatók.

Metód halála után elkezdődött a tanítványok üldözése, majd Moráviából való kiűzése. Ez a szomorú esemény azonban ugyanakkor egyben az óbolgár nyelvű irodalom virágzásának és elterjedésének az elindítója lett.

Metód legnevesebb tanítványai - Kliment, Naum, Angelarij, Konstantín és mások - nagy nehézségek árán jutottak el Bulgáriába. De Bulgáriában ebben az időben a bolgár-szláv nyelvnek még nem volt vezető szerepe. Borisz bolgár fejedelem 864-ben Bizáncban felvette a keresztiséget, és a bolgár egyház nyelve a görög lett. A görög nyelv trónfosztása 893-ban a preszlavi zsinaton következett be, és ettől kezdve a bolgár egyház és a bolgár fejedelmi udvar hivatalos nyelve az óbolgár lett. Bulgária szlavizálásában, az óbolgár nyelvnek uralkodóvá tételében, Borisz fejedelem nagy mértékben támaszkodott a Moráviából elűzött tanítványokra, akik már 886-ban megalapították a preszlavi /Kelet-Bulgária/ és az ochridi /Nyugat-Bulgária/ óbolgár irodalmi iskolát. Ezek-

ben olyan neves írók, fordítók és tudósok működtek, mint Kliment Ochridszki, Konsztantín Preszlavszki, Ioan Exarch, Naum Ochridszki, Csernorizec Chrabzr és mások, akik nemcsak megőrizték a rájuk bízott örökséget, de ennek továbbfejlesztésére is képesek voltak. Ők a "tudós továbbfejlesztők". Így következett be az, hogy Konstantín-Cirill és Metód öröksége, az óbolgár írásbeliség és az óbolgár nyelvű irodalom, erőteljes virágzásnak indult, szinte valamennyi szláv nép körében elterjedt, segítve a szláv nyelvű irodalmak fejlődését és megerősödését.

Sztojan Radev: Köszönöm Király Péter professzor értékes előadását, gondolatait.

Engedjék meg, hogy átadjam a szót tudományos küldöttségünk vezetőjének, Dimitar Angelov professzornak.

Dimitar Angelov: Tisztelt Nagykövet Elvtárs! Tisztelt Király Péter Professzor! Kedves Barátaim, Kollégák, Vendégek! Egyáltalán nem véletlen, hogy nagy létszámú bolgár küldöttség érkezett. Mint ahogy az sem volt véletlen, hogy nemrégén Király Péter professzor megkapta a "Nemzetközi Cirill és Metód Díjat". Bulgáriában élő minden tudós, kollégám, barátom egyetértett azzal, hogy ő, mint a magyarországi legkiemelkedőbb bulgarisztikai kutató kapta meg ezt a magas kitüntetést.

Nem szeretném megismételni mind a magyarországi bulgarisztika, mind személyesen Király Péter professzor érdemeiről elmondottakat, ezeket Sztojan Radev részletesen kifejtette, csak két dolgot szeretnék elmondani. Nagyon nagy az érdeme a bolgár kultúra fejlődésének két szakaszával, a Cirill- és Metód-tanítványok visszatéréseivel és a bolgár megújhódással kapcsolatos kutatásokban.

Az első időszak a bolgár kultúra gyökerei, a bolgár népiség kialakulásának korszaka, a saját óbolgár nyelv-

vel olyan jelenség, amelyet Király Péter kitűnően ismer és bemutat. A másik korszak az, amikor kialakul a bolgár nemzet. Ez a bolgár történelmi fejlődésben a második nagy korszak. Itt a bolgár megújhodáskori írókra, személységekre vonatkozó kutatásaira gondolok.

Ha csupán ennyi lenne Király Péternek az érdeme, akkor már ez is elég lenne ahhoz, hogy a legjelentősebb bulgaristák közé soroljuk, azok közé, akik az igazság érvényesülésének érdekében feltárják és népszerűsítik a történelmi igazságot.

Ugyanakkor szeretném elmondani, hogy vannak olyan tudósok, akikről lehet szárazon, hidegfényűen beszélni, ha kutatnak, írnak. Király Péter esetében beszélhetünk, ha kell, szárazon is, de beszélhetünk érzelemmel töltöten is. Inkább érzelemmel töltöten kell beszélni Király Péterről, mert nemcsak nagy tudós, hanem nagyon jó, igazi ember is. És mindig ezt kell keresni: nemcsak a művészt, az író, a történészt, a filológust, hanem az embert is. Én éppen ezt szeretném hangsúlyozni, aláhúzni.

De itt előadást is tartott, és elkezdődött már a tudományos ülészek is, mondhatjuk így. Egy előadás ez, és nekem holnap lehetőségem lesz bizonyos értelemben kibővíteni, egyes vonatkozásokban megismételni. Teljes mértékben osztozom abban a gondolatban, hogy Cirillnek és Metódnak még mielőtt Moráviába elindultak volna, megvoltak a maguk emberei, munkatársai. Ezek a bővített Cirill- és Metód-életrajzban úgy szerepelnek, mint "munkatársak", akik ugyanolyan szellemű, vagyis ugyanúgy gondolkozó, ugyanúgy érző emberek. Van ez akkor is, amikor az ABC-t létrehozták 855-ben. Itt egy kicsit eltér az álláspontunk. Részt vettek az első könyvek fordításában, szertartáskönyvek fordításában, a keresztény vallás terjesztésében. Ez néhány szakasz, amelynek folyamán a tanítványok száma is növekszik. Ez a Dragaisre vonatkozó

kérdés nagyon érdekes. Valószínűleg bolgár, hiszen a 9. században szó van egy Dragomir nevű bojárról, s egy aranyműves Draganról a 13. században. Ez nagyon érdekes bizonyíték Cirill és Metód tanítványainak bolgár származására. Nagyon érdekes, mert Metód valószínűleg más helyen volt börtönben.

Végezetül szeretném kifejezni nagy-nagy örömünket azért, hogy itt lehetünk, s Király Péter professzort ünnepeelve mi a magyar tudományt köszöntjük sok évszázados hagyományaival, az igazság iránti szeretetével. Az igazság pedig egybeesik azzal, amit a bolgár tudósok, tudomány képviselnek. Kultúránk gyökerei a 9-10. századig nyúlnak vissza, és nagyon jelentős a bolgár nemzeti megújulás időszak. Ebben a vonatkozásban teljesen szinkronban vagyunk magyarországi és bulgáriai bulgaristák.

Sztojan Radev: Köszönöm a rendkívül értékes gondolatokat, amelyeket Dimitar Angelov akadémikus megosztott velünk. Valóban megnyitottuk a bolgár szak megalapításának 35. évfordulója alkalmából szervezett tudományos ülészakot, és holnap folytatjuk.

Juhász Péter: Előszőr is azt szeretném elmondani: rendkívül érdekes volt számunkra Király Péter előadása, de mégsem a tanítványokkal szeretném kezdeni. Általános felfogás szerint Cirill és Metód tevékenységét mindenekelőtt tanítványai kötik Bulgáriához. Ez a kapcsolat szerintem jóval korábbi volt. Nem akarok arra kitérni, hogy hány tanítvány lehetett Thesszaloniki környékén, vagy térítettek-e bolgárok között, de képtelen vagyok elhinni azt, hogy fordításaik akkor kerültek Bulgáriába, amikor Metód a nyolcvanas évek elején Bizáncban járt és két tanítvány ott maradt. Bizáncnak nem volt érdeke, hogy a szláv nyelvű könyvek, a szláv nyelvű liturgiai művek Bulgáriába eljussanak, egyszerűen megakadályozta



volna. Ha azt olvassuk, hogy Moráviában, amikor üldözték Cirill és Metód tanítványait, akkor valamennyien Bulgáriára gondoltak, Bulgáriába igyekeztek, amennyiben őket egyszerűen bizánci küldötteknek, misszionáriusoknak fogjuk fel, ez érthetetlen. Már ez is arra mutat, hogy Cirillnek, Metódnak és tanítványaiknak korábban is állandó kapcsolatuk lehetett Bulgáriával, amely határos volt Moráviával. Erről a kapcsolatról szerintem a Vatikán is tudott. Elképzelhetetlenek tartanám különben, hogy Metódot kinevezzék püspöknek abba a Sirmium-ba, amely akkor bolgár fennhatóság alá tartozott. Akkor szerintem már a Vatikánban is közismert volt. Tehát állandó és erős kapcsolat lehetett Cirill, Metód és a tanítványok között még mielőtt kiűzték őket Moráviából.

Cirill és Metód tevékenységének legjelentősebb szakasza Moráviára esett. Ezért a morvák utódai bizonyos fokig joggal mondhatják, hogy Cirill és Metód tevékenysége mindenekelőtt morva ügy. Cirill és Metód tevékenysége azonban óriási hatással volt valamennyi szláv nép kultúrájára, kultúrájának felvirágzására. Egy általános szláv úgról is beszélhetünk tehát.

De ugyanakkor azt sem szabad elfelejtenünk, hogy tevékenységüknek általános emberi jelentősége is van. Szinte azt mondhatnám, hogy Cirill volt az első marxista. Hát Velencében nem ő mondta azt, hogy mindenkinek joga van a saját kultúrájára, hát nem azt fejezte ki olyan költőien, hogy az Isten nem egyformán küldi az esőt mindannyiunknak, a nap nem egyformán süt mindannyiunkra, a levegőt nem egyformán lélegezzük be mindannyian, és ti nem restelltek csak három nyelvet elismerni?

Bár tevékenységük legjelentősebb szakasza Moráviára esett, bár általános szláv jelentősége van műveiknek, bár általános elvi jelentősége van tevékenységüknek, szerintem tevékenységük mégis mindenekelőtt bolgár. Hogy

miért? Ha Bulgária nem fogadja be tanítványait, akkor ma csupán a Vatikán kéziratárában néhány iratból értesülénk, tudnánk tevékenységükről, az egész művük pusztába kiáltott szó maradt volna.

Már többször elhangzott ma este is, hogy az első felvirágzott szláv kultúra bolgár kultúra volt. Én nem ezt a vonalat szeretném folytatni, s befejezésül csupán azt szeretném hangsúlyozni, hogy ez a bolgár-szláv kultúra egységes bolgár szláv kultúra volt. Ezért az én fülemet bántja az, hogy már kezdettől két iskoláról beszélünk. E két iskola - ez nemcsak matematikai kifejezés, hanem olyan érzelmi, ha nemis logikai tartalommal bír, hogy - mintha nem lett volna egységes. Mintha különbözött volna az egyik a másiktól. Ha például művészet-történetről van szó, és azt mondjuk, hogy tirnovói iskola, tudjuk azt, hogy ennek az iskolának több helyen voltak műhelyei, és mégis egységes volt. És hogy mennyire egységes volt az ohridi és a preszlavi iskola, elég ha csak azt említem meg, hogy amikor az Ohridban tanító Kliment lett Bulgária érseke, akkor a preszlavi iskolában lévő Naum folytatta az ő tevékenységét. Én meggondolnám, hogy a jövőben használjam-e úgy, mint az elmúlt évtizedekben állandóan történt, hogy a "két iskola". Ez egy iskola volt.

De mivel holnap, holnapután is lesz lehetőségünk folytatni, most befejezem. Köszönöm szépen.

Sztojan Radev: Köszönöm Juhász Péter elvtársnak. Nemcsak a preszlavi és az ohridi iskoláról van szó, hanem többről: a rávnai, a szilisztrai és a szófiai iskoláról is szó esik. Tulajdonképpen egy egységes iskoláról van szó, több központtal.

Ivan Popivanov: Szeretnék néhány szót szólni. E néhány szó a tisztelet, a megbecsülés és a szeretet szava Király Péter professzor, tudós iránt. Néhány szó-

val nemcsak a saját érzéseimet, hanem a szófiai Kliment Ohridszki Egyetem, valamint a Bolgár Írószövetség ér-  
zéseit, jókívánásait szeretném tolmácsolni, annál is  
inkább, mert a Bolgár Írószövetség megbizott azzal, hogy  
adjam át jókívánásait Király Péter professzornak.

Tegnap, amikor a repülőgépen Budapest felé utaztunk,  
több kérdés gondolkoztatott el. Arra gondoltam, hogy  
meg kell emlékeznünk a budapesti Eötvös Loránd Tudomány-  
egyetem bolgár szakának 35. évfordulójáról. Elgondolkoz-  
tam azon, mit is jelent ez a 35 esztendő. Milyen sok erő-  
feszítést, megfeszített munkát, milyen sok reményt, küz-  
delmet, harcot jelent ez a 35 év? Gondoltam azokra, akik  
35 évvel ezelőtt nekikezdték ennek a nagy ügynek. Gon-  
doltam Nagypál Terézere, aki itt van közöttünk, s aki  
már nagyon sok év óta odaadóan dolgozik a magyarországi  
bulgarisztika felvirágoztatásán.

Már említettem más alkalommal, hogy pontosan 23 év-  
vel ezelőtt érkeztem ide, mint bolgár lektor a budapesti  
egyetemre. Akkor én egy nagy kultúrával, a magyar kultú-  
rával találtam szemben magamat, azonnal becsöppentem egy  
nagy barátság, a bolgár-magyar barátság középpontjába.  
Előttem Lilo Ralev elvtárs volt a lektor, aki azóta már  
elhunyt, az ő fia akkor középiskolás volt, most a nagy-  
követségen dolgozik. Mi Nagypál Teréz elvtársnővel  
együtt dolgoztunk: nagyon sokat segített, nagyon aktí-  
van dolgozott mind az oktatói, mind a tudományos tevé-  
kenység területén, mind a hallgatók vonatkozásában, a  
bolgár lektorok tevékenységét támogatta. Akkor a szláv  
filológiai tanszéket Kniezsa professzor vezette.

Kapcsolataink az egyetemmel sohasem szakadtak meg,  
gyakran beszéltem telefonon Nagypál Terézzel, vagy más  
tanárokkal, oktatókkal, akik közül egyesek a mi egykori  
tanítványaink: hiszen a tanítványokról lévén szó, hadd  
említsem meg, hogy nemcsak Cirillnek és Metódnak, hanem

Király Péter professzornak, Nagypál Teréz adjunktusnak is megvannak a saját tanítványaik.

Szeretném elmondani, hogy tavasszal a Ludmilla Zsivkova nemzeti kultúrpalotában mi megemlékeztünk Király Péter professzor tevékenységéről, aki a nemzetközi "Cirill és Metód Díjat" ott átvette. Nagyon sokat lehetne beszélni a tevékenységéről, a munkásságáról, azonban nem szeretném elrabolni az idejüket. Szeretném azt is elmondani, hogy az a kiváló előadás, amelyet alkalmunk volt most hallani, egy mértékegysége, egy mércéje Király Péter professzor tudományos munkásságának: nagyon logikusan, meggyőzően sorakoztatja fel az argumentumokat. Természetesen mindaz, amit hallottunk, sokkal nagyobb terjedelemben lenne kifejezhető. Vannak olyan tudományos közlemények, amelyek nagyon sok oldalt töltenek ki, de semmi újat nem hoznak a tudománynak. Természetesen nem mindegyik, de vannak ilyenek is.

Dimitar Angelov: Nagyon sok víz van bennük.

Ivan Popivanov: Mégpedig nem ásványvíz.

Dimitar Angelov: A szófiai egyetem, illetve a Bolgár Írószövetség által Király Péterhez és Nagypál Terézhez intézett üdvözléthez a szófiai Bulgarisztikai Központ, valamint a Bolgár Tudományos Akadémia is teljes mértékben csatlakozik.

Csavidar Dobrev: Én dilettáns vagyok, s lemondok arról, hogy hozzászóljak az előadáshoz. A modern irodalom, színház problémáival foglalkozom, tehát egészen más területtel. Ha az ember Budapestre jön - itt voltam egyetemista -, látja az élő épületeket, és látja az élő embereket, gondol a világra, akkor nagyon érdekes, kicsit talán kusza gondolatai születnek. A ma délutáni, nagyon nagy benyomásokat keltő találkozás után írtam néhány sort Király Péternek. Nino Nikolov barátomnak a jelszavát követem: az író, vagy az az ember, aki kultú-

rával foglalkozik, a dolgokat nevén kell hogy nevezze. /Csavdar Dobrev professzor a továbbiakban nagyon értékes, filozófiai töltetű gondolatokat fejtett ki az alkotó munkáról, és méltatta Király Péter professzor és Dimitar Angelov akadémikus munkásságát./

Sztojan Radev: A Tisza partján van egy nagyon szép város, amelyet Szegednek hívnak. Másképpen Szöged. Ennek a városnak az egyetemén dolgozik egy tudóscsoport, amelyet én - engedjék meg nekem - a világ legerősebb, ósbulgarisztikával foglalkozó csoportjának nevezek. És most külön szeretnék rámutatni H. Tóth Imre professzorra, aki Szeged város egyeteméről, a Tisza folyó partjáról hozta el üdvözetét.

H. Tóth Imre: Engedjék meg, hogy most az üdvözlő szavakhoz hozzájárulva, én is kifejezzem ószinte örömemet azért, hogy az a szegedi kis csoport, amely bulgarisztikával foglalkozik, évek óta élvezte, és élvezzi Király Péter professzor támogatását.

Ha már tanítványokról van szó, szeretném kicsit aktualizálni ezt a kérdést. Én úgy gondolom, hogy vannak közeli tanítványok és távoli tanítványok. Nem Cirillről és Metódról beszélek, és itt hadd gondoljak arra, hogy mi szegedi szlavisták bizonyos fokig Király Péter távoli tanítványai is vagyunk. Emlékszem, hogy amikor 1952-ben megismerkedtem vele mint másodéves egyetemi hallgató, akkor ő már a Nyelvtudományi Intézetben volt, s nekem, kis senkinek azt mondta, hogy nyugodtan tegezhetsz. Nagyon örülök, hogy ez a kapcsolat tudományos kapcsolattá feljódhetett. Nagyon sokszor tapasztaltam azt, hogy tudományos munkámban támogatott és bízott.

Most pedig hadd beszéljek egy kicsit a szakmáról. Beszéltem közeli és távoli tanítványokról. Most Metódnak és Konstantínnak a közeli és távoli tanítványairól

van szó. Éppen Király Péter volt az, aki Naum-ról, Metód és Cirill egyik nagyon hűséges és jelentős tanítványáról annak idején tanulmányt írt. Én azt gondolom, hogy beszélnünk kell az ismert tanítványokon kívül a nagyszámú ismeretlen tanítványról is, azokról, akik Cirill és Metód ügyét Bulgáriában elterjesztették. A névtelenekről.

Vegyünk egy példát. Ahhoz, hogy egy pravoszláv templom működhessen, minimum 12 nagy kötetre van szükség. Semmi kétség aziránt, hogy a 10. század végén Bulgária kolostorai és templomai tele voltak könyvekkel. Anélkül nem tudtak volna működni. Ezért ahhoz a hatalmas információs robbanáshoz, amely Bulgáriában bekövetkezett a 9-10. században, óriási számú másoló, távoli tanítványra volt szükség. Még egy kicsit ezekről a névtelen tanítványokról beszélve, nincs kétségem afelől, hogy ők Magyarországon is működtek. Én úgy gondolom, hogy a magyar nyelvnek nem nagyszámú, de keleti rítusra utaló keresztény terminológiája Cirill és Metód névtelen tanítványainak a munkásságáról beszél. Hadd hívjam fel a figyelmet arra, hogy Szent Gellértnek a "Deliberatio" című művében, amely körülbelül a 11. század negyvenes éveiben keletkezett, van egy ablativus absolutusszal alkotott szerkezet, mondattani szerkezet: "supra gentibus methodianistis", Metód tanítványainak segítségével. A tudományban nagy vita van Szent Gellért művének e helyéről. Ma már kétségtelen számunkra Morin kutatásai alapján is, hogy a Maros vidékén, azon a területen, ahol Ajtonynak a birtokai voltak, jelen voltak Metódnak a tanítványai is, akik rendelkeztek a legfontosabb Cirill- és Metód-hagyománnyal, a szláv írásbeliséggel.

Még egy összefüggésre szeretném felhívni a figyelmüket. Váczi Péter professzor meggyőzően fejtette ki

azt, hogy az az orosz őskronikában található közmondás, amely úgy hangzik, hogy "elpusztultok, mint az avarok elpusztulnak", Pannóniában keletkezett. Pannóniából Cirill és Metód tanítványai vitték el Bulgáriába, s Bulgáriából jutott el Bizáncba - megtalálható az egyik bizánci patriarcha levelében -, onnan Oroszország megkeresztelkedése után a bolgár és a bizánci befolyás útján jutott el a kijevi Oroszországba.

Ezt a példát csak azért hoztam fel, hogy bizonyítsam azt, hogy Cirill és Metód tanítványainak a sorsa korántsem világos minden tekintetben, s nem közömbös számunkra, magyarok számára sem.

Dudás Gyula: Az én feladatomban talán a legnehezebb. Nem vagyok szakmabeli, így érdeemben nem tudok hozzászólni ahhoz az előadáshoz, amelyet az imént hallottunk Király Péter professzortól. Nem először fordul elő ilyen eset velem. Sokan, sokszor meg is kérdezték, hogy miért fogadom el a szíves meghívást ezekre a nagyszerű kerekasztal-beszélgetésekre. Tanulni jövök Önökhöz. Amit itt hallok, itt tapasztalok, azt nagyszerűen tudom hasznosítani az egyetemen: mint gazdaságföldrajzos térben és időben, mozgásában vizsgálom a dolgokat. Amikor Bulgáriáról tartunk előadást, természetesen részletesen - amennyire lehet - az előzményekkel, a társadalmi háttérrel is meg kell ismertetni a hallgatókat. A 34. tanévet kezdtem el az egyetemen, s ha valaki megkérdezné, hány kérdést tettek fel a hallgatók Bulgária történelmével kapcsolatosan, semmiképpen sem tudnám megmondani. Nagyon fontosnak tartják ezt a kollégiumot, és nagyon komolyan felkészülnek. Hogy a kérdéseikre válaszolni tudjak, ezért szorgalmasan látogatom a bolgár kulturális központ kerekasztal-megbeszéléseit. Hozzászólásom helyett ezért engedjék meg, hogy egy-két személyes élményt hadd mondjak el.

Amikor az első bolgár lektor érkezett Budapestre a bölcsészkarra, a Művelődésügyi Minisztériumba behívat-  
tak engem, azzal a kéréssel, hogy mutassam be az orszá-  
got, mert nagyon fontos esemény volt az ő megérkezése.  
Részletes munkatervet dolgoztunk ki, miniszteri kocsit  
kaptunk, és lehetőséget nyújtottak arra, hogy repülőgép-  
pel is utazzunk, ha a vendég kívánja. Számomra egy élet-  
re szóló élmény volt ez a nagyszerű megbízatás. Ez az  
élmény végigkísér pályámon.

Nagyon nagy örömmel és lelkesedéssel vettem tudom-  
ásul, hogy ilyen nagyszerű rendezvény keretében üdvö-  
zölhetjük a tanszéket, a vezetőjét, és egyik jeles mun-  
katársát, akinél én annak idején ösztöndijas egyetemi  
hallgató voltam. Kívánom, hogy őrizzék meg egészségüket,  
alkotókedvüket. Sok sikert, boldogságot kívánok.

Sztojan Radev: Küldöttségünkben Bulgária különböző  
vidékeiről való emberek vesznek részt, de a nagykövet  
elvtárssal az élünkön mindannyian Szófia odaadó hívei  
vagyunk. Szeretném ezért megköszönni Dudás Gyulának a  
mai Szófiáról írt kiváló könyvét. Sok könyve van, de én  
csak ezt az egy könyvét említem meg.

Dimitar Draganovszki: Én is azzal a repülőgéppel  
utaztam tegnap, amely gyorsan iderepített bennünket.  
Nem annak a küldöttségnek vagyok a tagja, amely a bol-  
gár szak 35. évfordulója és Király Péter professzor  
ünneplésére érkezett ide. Nem ennek a küldöttségnek va-  
gyok a tagja, hanem egy másik küldöttségnek: mi új mun-  
kaeszközökön gondolkozunk a szocialista táborban. Az új  
munkafeltételekkel, a jövő szocialista emberének ipar-  
művészeti, ergonómiai problémáival foglalkozunk, azért  
dolgozunk, hogy új segítőtársakat találjunk, gondoljunk  
ki az embernek, hogy még termelékenyebben, alkotóbban  
tudjon dolgozni.

Kedves Barátom, Nino Nikolov meghívását fogadtam



el, így lettem részvevője a mai találkozóknak, a mai ke-rekasztal-beszélgetésnek. Szeretném határozottan kijele-  
lenten, hogy gazdagabb lettem mindazzal, amit hallot-  
tam, láttam, éreztem. Gazdagabb lettem a sok értékes  
eredménnyel, amellyel a magyar tudósok járulnak hozzá  
a bolgár mult kutatásához, s nagyon büszke vagyok arra,  
hogy olyan tudósokkal találkozhattam, akik az igazságért,  
a történelmi igazság odaadó feltárásáért folytatott kuta-  
tómunkáiról beszélnek.

Nekünk, minden szocialista országnak két feladatunk  
van: hogy neveljük az új, szocialista embert, és hogy  
létrehozzunk egy sokszorososan termelékenyebb hazai bázist,  
forradalmian új munkaeszközöket, új termelőerőket terem-  
tsünk meg a társadalmunkban. Mindennek az emberre kell  
alapulnia: az emberre, aki a technikának, a technológiá-  
nak, a termelési viszonyoknak az alkotója.

Az egyik gondolat, amelyet fontosnak tartok: aki  
nem ismeri a saját multját, nem tudja építeni jelenét  
sem, ha pedig nem tudja építeni saját jelenét, akkor nem  
tud irányt venni saját jövőjére sem. Éppen ezért nagyon  
lényeges mindaz, ami a történelmi multunk föltárása ér-  
dekében, jelenünk és jövőnk, jövőndőbeli gazdaságunk ér-  
dekében történik, s nekünk országainkban a tudományos-  
technikai forradalmat most már a valóságban kell véghez  
vinnünk, hogy több tartalék álljon rendelkezésünkre az  
ember nevében, az ember boldogságának szolgálatában, hogy  
a következő nemzedékekben létre tudjuk hozni, ki  
tudjuk formálni a sokoldalú, a harmonikusan fejlett sze-  
mélyiségeket.

Ebben az értelemben Cirill és Metód is a skolaszti-  
ka hagyományossága ellen küzdött, s ez korokban forra-  
dalminak számított. Képletesen szólva: napjainkban ne-  
künk is mindannyiunknak az ő tanítványaiknak kell len-  
nünk, hogy eltérjünk a standard gondolkodástól, letér-

jünk a hagyományos utakról. A történelem is éppen erre tanít bennünket, hogy keressük az új utakat, a gyökere-  
sen új megoldásokat. Így a történelem és napjaink együtt-  
élése feltétlenül hasznos, eredményes.

Sztojan Radev: Köszönöm Dimitar Draganovszki pro-  
fesszor érdekes hozzászólását. Talán nem szabad elfelej-  
tenünk, hogy a szocialista Bulgáriában van egy város,  
amelyet Sumen-nek hívnak, és amely városban 1948-ban,  
Georgi Dimitrov kezdeményezésére azt a házat, amelyben  
az 1848-49-es magyar nemzeti demokratikus forradalom ve-  
zetője, Kossuth Lajos élt egykoron, Kossuth Lajos Emlék-  
múzeummá alakították át. Ez az emlékmúzeum állandóan  
jelképezi a hungarológia jelenlétét a bolgár társadalmi  
élet minden területén. Hangsúlyozom, mert eddig a ma-  
gyarországi bulgarisztikáról beszéltünk, de a magyaror-  
szági bulgarisztika bulgáriai lelke a bulgáriai hungaro-  
lógia. Itt van Alekszandar Alekszandrov elvtárs, a  
város tudományosságának képviselője, aki ezt megelőzően  
lektor is volt Budapesten. Átadom neki a szót.

Alekszandar Alekszandrov: Nagyon sokszor előfor-  
dult már, hogy találkozom magyar csoportokkal, amelyek  
meglepetéssel tapasztalják, látják, hogy Kossuth Lajos  
szobor van Sumenben. Aztán elindulnak a Kossuth Lajos  
utcán, hogy eljussanak a Kossuth Lajos Emlékmúzeumba.  
Ez természetesen a bulgáriai hungarológia passzív sume-  
ni jelenléte. Már nyolc éve, hogy a "Dobri Vojnikov csi-  
taliste"-ben fakultatívan lehet magyar nyelvet tanulni,  
már második éve van magyar lektor a tanítóképző főisko-  
lán, és már négy éve annak, hogy testvéri együttműködé-  
si kapcsolataink vannak a debreceni egyetemmel, s a deb-  
receni szlavista kollégákkal nagyon sok közös témában  
dolgoztunk, és dolgozunk a jövőben is. Eddig csak egyet-  
lenegy cikk, egy recenzió jelent meg sumeni körökből,  
amely a magyar nyelvel foglalkozik, de reméljük, hogy

több fogja ezt követni.

A repülőgépen erre-felé utazva én szintén sok mindent ismét átéltem. Nagyon elevenen él bennem első találkozásom Király professzorral, amikor 1979-ben mint lektor ideérkeztem. Az első találkozáskor bizonyos respektust is éreztem, mint egy nagy tudós iránt, de ugyanakkor éreztem a barát és az ember közelségét kiváltó érzését is. Emlékszem biztató, meleg szavaira, amikor az első tanév végén szinte lehetetlen feladatra vállalkoztam, hogy magyar nyelven olvassak fel egy előadást Cirillről és Metódról a tanszéken.

Bár nagyon sokat lehetne beszélni, csupán két dolgot szeretnék megemlíteni. Írók, költők, zeneszerzők, festők közül nagyon sokan keresték azokat az emberi megnyilvánulásokat, amelyek az ember örökkévalóság felé való igyekezetét fejezik ki. Az öröklét felé való irányultságukban, törekvésükben az emberek szerintem két csoportra oszlanak. Az emberek egyik csoportja az örökkévalóságot úgy értelmezi, hogy saját testéből, véréből hasonlót hoz létre, és ezeket felnevelve akarja átadni az örökkévalóságnak.

Az emberek másik csoportja ezt a törekvést, igyekezetet másképpen értelmezi. Az e csoporthoz tartozó emberek olyan "utódokat" hoznak létre, akik tetteik, munkásságuk folytatói lesznek. Tetteik, munkásságuk folytatásával kívánják biztosítani az utat az örökkévalósághoz.

Nyilván érzik és észrevették, hogy azért osztottam így két csoportra az embereket, hogy kifejezésre juttassam, hogy kedves, ünnepezt Király Péter professzorunk, és vele együtt Nagypál Teréz e második csoporthoz tartozik.

Szeretném végül elmondani, hogy az ilyen ünnepi összejöveteleken mindig van egy olyan veszély, hogy a hálánkat, a köszönetünket kifejező szavak majdnem mindig

bucsuzásnak is hangzanak. De azt hiszem, nagy különbség van egy hivatalnok nyugdíjazása és egy tudós nyugdíjba vonulása között: hiszen egy tudós számára a nyugdíjazás tulajdonképpen nincsen, eléri a nyugdíjkorhatárt, esetleg nyugdíjba vonul, de nyugdíjasként sohasem áll meg, hanem mindig dolgozik. Különösen vonatkozik ez azokra a tudósokra, akiknek még nagyon sok olyan gondolatuk, ötletük van, amely további munkát, kutatást igényel. A bolgár tudományosságban van két ember: Alekszandar Teodorov-Balan és Mihail Arnaudov, akiknek pár hónap hiányzott ahhoz, hogy megérjék a 100 évet. Király Péter professzornak az az előnye is megvan, hogy ő nagyon idős embereknek a gyermeke, hiszen - ahogy megtudtuk - édesapja 100 éves, édesanyja a 94. évében van, s mindkettő testi, lelki, szellemi jó egészségnek örvend. Mihail Arnaudov számára a nyugdíjas évek voltak a legtermékenyebbek, hiszen a legtöbb könyvet nyugdíjas korában írta. Talán már mindenki érzi, mit szeretnék igen tisztelt Király Péter professzornak kívánni. Azt kívánom, hogy lépje túl a 100. év határát, és a 70-en felüli évek legyenek még termékenyebbek, mint amilyenek a 70-en aluliak voltak.

Sztojan Radev: Elvtársnők, Elvtársak! Hölgyeim és Uraim! Olyan sok érdekes gondolat hangzott el, olyan sok új oldallal gazdagodott a bolgár-magyar tudományos együttműködés, a Cirill- és Metód-kutatás, a szlavisztika, a hungarológia, a bulgarisztika, a költő hozzáteszi, a barátság és a szeretet terén is olyan szép érzés kapott itt szót kedves barátunk, Király Péter professzor iránt, hogy csak annyit tennék hozzá: a szellem lehetőségei valóban korlátlanok. Korlátlanok az igyekezetei, a törekvései is. De mégis a test hordozza mindezt. A halhatatlanná válásnak tehát két vonalon kell történnie. Ne felejtsük el ezt a két vonalat, fontos, hogy ez a két vonal egyensúlyban legyen. Mindannyiunk nevében nagyon

hosszú, alkotó életet kívánok Király Péter professzornak. Dimitar Angelov akadémikusnak még egy kellemes, megtisztelő feladatnak kell eleget tennie.

Dimitar Angelov: Ez egy halhatatlan mű. Ez a könyv a bolgár szellemiséget tartalmazza, a legrégebbi múltból ikonokat mutat be ez a kötet. Mi az ikonokban nem annyira egyházi tárgyakat, mint inkább a szépséget, az emelkedettséget, a szellem felé törekvést, az embert erősítő tárgyakat látunk. Ezért szeretnék befejezőként ilyen könyvet átadni. Minden jót, sok sikert kívánok Király professzornak.

Nino Nikolov: Köszönöm Sztojan Radevnek a kerekasztal-beszélgetés nagyon ügyes vezetését. Amikor az ember úgy érzi magát, mintha otthon lenne, a dolgok mindig sokkal könnyebben zajlanak. Köszönet mindannyiuknak aktív részvételükért. Ez a három óra anélkül repült el, hogy észrevettük volna, mikor és hogyan is telt el. Köszönöm nagykövet elvtársnak, hogy mindvégig ittmaradt kerekasztal-beszélgetésünkön.

Engedjék meg, hogy végül megköszönjem Király Péternek, hogy ilyen melegen, szívből tudja fogadni az embereket. A nagyon kellemes, szívélyes találkozás emlékére fogadjon el még egy jelképet a bolgár kulturális központtól: az 1300 éves Bulgária plakettet.

Mivel ma estig csak a férfiakról mondtak szép szavakat, engedjék meg, hogy a plakettet átadjam Nagypál Teréz elvtársnőnek, nagyon régi, kedves barátunknak.

Király Péter: Tisztelt Nagykövet Elvtárs! Kedves Barátaim! Megható számomra, hogy a tanítványokról szóló rövid, kis előadásommal összefüggésben annyi nemes gondolat hangzott el. Ószintén meg kell vallanom, hogy valahányszor ide, a bolgár kulturális központba jövök, mindig úgy érzem magamat, mint odahaza. Most is ezt a meleg, baráti légkört tapasztalom. Számomra nagyon biz-

tató erőként hat az, hogy itt valóban rendkívül nemes, sőt az emberiség jövőjét érintő fontos gondolatokat hallhattunk.

Amiért azt kértem, hogy szólhassak, az a hiányérzetem, hogy a tanítványok kapcsán egyvalamiről megfeledeztünk: és ez a "fiatal" tanítványok. Nem jó az, ha nincsenek fiatal tanítványok. Márpedig itt a teremben is vannak négyen-öten, akik már jelenleg is sokat és jelentőset publikáltak. Rövidre fogva: fiatal tanítványok, utódok nélkül, a folytatók nélkül bulgarisztika sem lenne. Ezért azt kívánom, hogy a fiatalok eredményesen folytassák azt a munkát, amelyet az elődök elkezdtek.

## Резюме

Петер Кирай анализира по-задълбочено понятието "учениците". На основа проучването на старобългарските извори могат да бъдат установени следните варианти в значението му: "предтечите", "покръстените", "приелите учението", "сътрудниците", "учителите" и "продължителите на делото".

В обсъждането, ръководено от председателя Стоян Радев, взеха участие: Димитър Ангелов, Петер Юхас, Иван Попиванов, Чавдар Добрев, Стоян Радев, Имре Х. Тот, Дюла Дудаш, Димитър Драгановски, Александър Александров.